

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 10

Кам'янець-Подільський
2024

УДК 373.2(063)
С-91

Рецензенти:

Лабунець В.М., доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.
Галаманжук Л.Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методик дошкільної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Редакційна колегія:

Бахмат Н.В., доктор педагогічних наук, професор;
Гудима Н.В., кандидат філологічних наук, доцент;
Мелекєсцева Н.В., кандидат філологічних наук

*Рекомендовано до друку вченою радою
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка
(протокол №3 від 28 березня 2024 р.)*

С-91 Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 10. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, педагогічний факультет, кафедра теорії та методик початкової освіти; редакційна колегія: Бахмат Н.В., Гудима Н.В., Мелекєсцева Н.В. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2024. 102 с.

ISBN 978-617-8105-19-8

У збірнику наукових праць розміщено матеріали, які стали результатом науково-дослідної та пошукової діяльності науковців, викладачів, учителів і здобувачів закладів вищої освіти. Досліджено актуальні проблеми впровадження сучасних технологій в освітній процес дошкільної, початкової та вищої школи.

Збірник друкується за підсумками всеукраїнської науково-практичної конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах актуальні проблеми й іноваційні технології навчання» (14-15 березня 2024 року)

ISBN 978-617-8105-19-8

УДК 373.2(063)

© Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024

ОЛИНЕЦЬ Тетяна, НЕІЛЬЧУК Мирослава	
Формування іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів засобами jazz chants	67
РОМАНОВА Оксана	
Реалізація змістової лінії «взаємодіємо письмово» початкового курсу мовно-літературної освітньої галузі	73
СУРЖУК Тетяна, БІСОВЕЦЬКА Людмила	
Формування читацької компетентності учнів початкової школи	80
ТРЕТЯК Наталія, ВІРСТА Катерина	
Розвиток творчої особистості учнів початкової школи шляхом використання інтерактивних технологій	85
ТРОХІНА Юлія, КОВАЛЬЧУК Ольга	
Інтеграція соціально-емоційного навчання в освітній простір НУШ	91
ЯКОВЛЕНКО Ірина	
Комунікативні умови формування мовленнєвої компетентності молодших школярів	96

4. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За редакцією Вашуленка М. С. Київ : Літера ЛТД, 2010. 366 с.

5. Пономарьова К. І. Особливості розвитку мовлення учнів у початковій школі. Уроки розвитку мовлення в 1-4 класах: Наук.-метод. посібник. Київ : Генеза, 2010. 140 с.

6. Типові освітні програми для учнів 1-4 класів (2018). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/tipovi-osvitni-programi-dlya-2-11-klasiv>

Тетяна СУРЖУК,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти

Рівненського державного
гуманітарного університету;

Людмила БІСОВЕЦЬКА,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти

Рівненського державного
гуманітарного університету

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У грудні 2023 року Міністерство освіти і науки України оприлюднило результати міжнародного дослідження якості освіти PISA (Programme for International Student Assessment – Програма міжнародного оцінювання учнів) [4]. 2022 року Україна вдруге взяла участь у міжнародному дослідженні якості освіти PISA. Попри труднощі, спричинені повномасштабним вторгненням, удалося зібрати ресурси й організувати дослідження у 18-ти з 27-ми регіонів нашої країни. Україна приєдналася до PISA у 2018 році, тож зараз маємо дані, з якими можна порівняти попередні результати. Для порівняння з Україною обрано референтні країни: Естонію, Польщу, Словацьку Республіку, Болгарію, Молдову й Грузію. Ці країни взято з огляду на подібність з Україною їхнього соціально-економічного стану або з огляду на культурну чи історичну спорідненість.

Загалом Україна показала вищі результати з усіх трьох галузей, ніж Болгарія, Молдова і Грузія. Водночас результати Естонії, Польщі та Словацької Республіки є вищими. У середньому, за підсумками PISA-2022, у всіх країнах, зокрема й країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), спостерігалось безпрецедентне падіння успішності в усіх предметних галузях дослідження. Причиною цього може бути тривале дистанційне навчання під час пандемії. В Україні додалася повномасштабна війна.

Тест охоплює три основні предметні галузі: читання, математику й природничо-наукові дисципліни. Під час кожного дослідження обирають ту, яка опиниться в центрі уваги. Якщо у 2018 році фокус був на читанні, то у 2022-му – на математиці. Коли ми говоримо про оцінку знань, то в контексті PISA маємо на увазі не просте їх відтворення. Йдеться насамперед про вміння 15-річних підлітків застосовувати знання з тієї чи іншої галузі в ситуаціях, наближених до реального життя. Приміром, результати оцінки рівня читацької грамотності відображатимуть не просто вміння учня читати, а його глибшу роботу з текстом – здатність аналізувати інформацію, виокремлювати потрібне, адекватно інтерпретувати, аргументувати свої думки.

При цьому рівень грамотності оцінюють за шістьма рівнями, де 1-й – найнижчий, а 6-й – найвищий. Базовим рівнем сформованості грамотності з того чи іншого предмета є 2-й. Це означає, що на цьому рівні учні виконують завдання, які передбачають принаймні мінімальну підготовку й спроможність мислити самостійно.

Якщо порівняти результати останнього тестування з показниками 2018 року, то маємо просідання з усіх трьох предметів, але найбільше – з читання. У читанні українські учні показали результат на 38 балів нижчий, якщо порівняти з дослідженням 2018 року. 59% учнів досягли базового рівня в читанні, 29% – рівня 3 і вищих. У середньому українські учні відстають у читанні від учнів країн ОЕСР приблизно на два з половиною роки навчання за стандартами PISA. Загалом найбільше падіння результатів у циклі PISA-2022 – саме в галузі читання. І цей феномен потребує додаткового вивчення, зважаючи на складні обставини, у яких наше учнівство змушене навчатися впродовж останніх років.

Читацьку грамотність у PISA визначають як здатність учнівства розуміти, використовувати, оцінювати й осмислювати письмовий текст задля досягнення певних цілей, розширювати знання й читацький потенціал, а також готовність брати активну участь у житті суспільства.

Тестування із читання передбачає перевірку таких когнітивних умінь, як встановлення причинно-наслідкових зв'язків на основі одного

чи кількох письмових джерел, уміння виокремлювати головне, розрізняти інформацію з різних типів текстів (художні, медіатексти, інструкції, графіки тощо) тощо.

Освітні втрати українського учнівства в цій галузі можна оцінити майже двома роками навчання. Як зазначає О. Струк [5], складно напевне відповісти на питання, чому найбільше постраждали саме читацькі компетенції. У будь-якому разі це сукупність факторів. І одним з пояснень може бути, зокрема, вплив довготривалого стресу – відповідно нездатність концентруватися на великих текстах, утримувати в пам'яті те, що потім потрібно аналізувати.

Читання, як зазначає Т. Яценко [7], є найважливішим способом засвоєння базової інформації, специфічною формою комунікативно-пізнавальної діяльності особистості, одним із основних чинників її саморозвитку, тому ефективність читання визначається рівнем сформованості читацької компетентності як пріоритетного компонента загальноосвітньої підготовки школярів.

Поняття «читацька компетентність» поєднує такі характеристики читацької діяльності особистості: технічну (сформованість навички читання); когнітивну (пізнавальна діяльність учнів, сприймання та інтерпретація текстів); комунікативну (діалогічна взаємодія: автор – текст, автор – читач, читач – текст); ціннісну (оцінні судження, ставлення до прочитаного).

Оволодінням учнями початкових класів читацькою компетентністю передбачається застосування ними читання як універсального інструменту функціональної грамотності. Це означає, що діти під час читання [6, с. 115] мають виявляти вміння сприймати та аналізувати текст, оцінювати прочитане та перетворювати інформацію, уявляти, мислити творчо.

Метою виконання завдань [6, с. 114] на оволодіння учнями початкових класів читацькою компетентністю є: виховання стійкої мотивації до читання; розвиток уміння вдумливого читання; збагачення духовного світу учнів через естетичне сприймання творів художньої літератури та медіапродуктів; розвиток уяви та творчого мислення учнів за допомогою творів літератури; формування умінь опрацьовувати твори різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти). Відповідно до цього доцільно застосовувати цікаві й ефективні форми навчання, способи багаторазового перечитування текстів, завдання для самостійних спостережень, аналізу, узагальнення.

Наведемо приклад опрацювання авторської казки [1, с. 81–85] «Фарбований лис» за Іваном Франком.

Завдання до читання твору. Учні читають речення і розмірковують.

– *Жив собі в однім лісі Лис Микита, хитрий-прехитрий.*

Міркуємо: лис – звичайна тварина, живе в лісі, хитрий, полює на курей. Його образ утілений у казках, байках, художніх творах. Хитрий, як лис – фразеологізм.

– Як ви гадаєте, про що будемо читати в творі?

– Це казка, розповідь, байка чи вірш? Чому?

Завдання під час читання. Читання авторської казки за Іваном Франком «Фарбований лис» – читання частинами, за особами, з передбаченням. Учні читають з одночасним тлумаченням невідомих слів. Про пригоди прехитрого хвалькуватого Лиса, його нечесне життя і наслідки обману.

Головна думка. Живи чесно, по правді, не використовуй брехню заради легкого життя.

Проблема. Обман завжди буде розкритий, на нечесного чекає покарання.

Персонажі. Лис Микита, він же Остромисл; Вовчик-Братик.

Завдання після читання [3, с. 142–143]. Переказ казки за лінією часу.

Зачин → Зав’язка → Розвиток дії → Кульмінація → Розв’язка → Кінцівка

Як жив хитрий-прехитрий лис

Страшенно голодний Лис обіцяв поцупити в місті на базарі курку. Він пішов у місто, його переслідували собаки, і він сховався в бочці з фарбою. На ранок Лис побачив чудесне перетворення. І тут йому спало на думку скористатися цією ситуацією (тому й Остромисл).

Лис Микита – цар звірів. Він рік обдурював лісових мешканців. Та «царювання» Лиса тривало недовго. Його було викрито, тому брехун загинув.

Мораль. Коли якийсь пройдисвіт отуманить вас, обдере, оббреше, але ви дізнаєтеся про це завдяки мудрості, то можете сказати: «Я на цьому пізнався, як на фарбованому лисі».

Аналіз. Чому Лис називався Остромислом? Як звірі упізнали Лиса? Чому тварини довірили царювання незнайомій тварині (фарбований лис), а знайомого (звичайний рудий лис) звичайного лиса роздерли (адже лис Микита був добрим царем, справедливим і м’якосердим)? (Звірі повірили, що він святий, адже посланий Святим Миколаєм. Вони повірили його гаслам: «Суди по правді, не допускай кривдити моїх звірів».)

Розповідаємо про Лиса відповідями на такі запитання (користуємося текстом казки): Який має вигляд? Що робить? Про що думає? Чому? Яке моє ставлення до Лиса? (*Лис мені подобається тим, що він думає, як вижити. Але його спосіб виживання я засуджую. Не можна обманом завоювати довіру. Неправда викриється, а хитрощами собі царства не побудуєш.*)

Творча робота. Про що думав / думала, читаючи казку? (*Звірі здогадаються, що цар несправжній.*)

Чим схожі й чим різняться казки «Пан Коцький» і «Фарбований лис»? (*Головні герої – не звичайні звірі. Їх бояться. Лис Микита обдурює звірів, змінивши колір, і стає царем. Його бояться і слухають.*

Лисиця розповідає про Пана Коцького неправду, щоб його боялися.)

Як події в казці можуть бути пов'язані з подіями з життя? (*Люди часто використовують «фарбованого лиса», щоб досягти особистої мети, говорячи неправду та обираючи шлях обману. Та обман буде розкритий.*)

Рефлексійний аналіз. Чого вчить казка «Фарбований лис»? – А що б ви вчинили, якби з вами трапилася така ситуація? – Чи шкода вам Лиса? Чому?

Домашнє завдання. Переглянути мультфільм українською мовою «Фарбований лис».

Для підготовки до ефективної роботи над змістом твору використовуються такі види роботи: вступна бесіда, розповідь викладача про події чи явища, зображені в літературному творі; пробудження інтересу до творчості письменника через виставку книжок; словникова робота, уточнення лексичного значення застарілих чи рідковживаних слів; передтекстові, притекстові та післятекстові завдання; перегляд відеоматеріалів, презентацій.

Список використаних джерел

1. Большакова І. О. Українська мова та читання : підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти Ч. 1. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 128 с.

2. Бондаренко Н. «Читання як життєва стратегія»: реалізація державної політики книгочитання-2032 у підручникотворенні. *Проблеми сучасного підручника*. 2023. № 30. С. 19–31. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2023-30-19-31> (дата звернення 01.03.2024)

3. Олійник С. П. Українська мова та читання. 4 клас. Частина 1. Харків : Вид. група «Основа», 2022. 206 с.

4. Результати міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rezultati-mizhnarodnogo-doslidzhennya-uakosti-osviti-pisa-2022> (дата звернення 01.03.2024)

5. Струк О. PISA-2022. Найнижчі результати українські учні показали в читанні, найвищі – в природничо-наукових дисциплінах. *Дорослий погляд на світ. LB.ua.* URL: https://lb.ua/society/2023/12/05/587551_pisa2022_naynizhchi_rezultati.html (дата звернення 01.03.2024)

6. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.

7. Яценко Т.О. Читацька компетентність учнів як ключове поняття сучасної шкільної освіти. URL: https://lib.iitta.gov.ua/718491/1/1/Читацька_компетентність_як_ключове_поняття.pdf (дата звернення 02.03.2024)

Наталія ТРЕТЯК,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка;

Катерина ВІРСТА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розвиток сучасного суспільства, динамічні зміни у всіх сферах людської життєдіяльності зумовлюють зростаючу потребу у формуванні творчої особистості з високим рівнем інтелектуального розвитку, здатної до нестандартних, часто несподіваних та оригінальних рішень. Відповідно до Концепції Нової української школи (від 27 жовтня 2016 р.) встановлено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь, відповідно до вікових, індивідуальних, психофізіологічних особливостей і потреб,